



ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca Series *Humanistica*



humanistica.ro

Recenzie:

Julia Boyd, *Călători în al Treilea Reich. Mărturii ale vizitatorilor străini despre nazism, traducere din limba engleză de Adriana Bădescu, Prefață de Sorin Turturică, București, Editura Corint, 2021, 524 pp., ISBN: 978-606-088-020-2.*

Mihaela Gligor

How to cite this article:

Gligor, Mihaela (2023) *Julia Boyd, Călători în al Treilea Reich. Mărturii ale vizitatorilor străini despre nazism, traducere din limba engleză de Adriana Bădescu, Prefață de Sorin Turturică, București, Editura Corint, 2021, 524 pp., ISBN: 978-606-088-020-2.* Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 21, pp. 250–252. DOI: 10.5281/zenodo.8367434



© 2023: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

Julia Boyd, *Călători în al Treilea Reich. Mărturii ale vizitatorilor străini despre nazism*, traducere din limba engleză de Adriana Bădescu, Prefață de Sorin Turturică, București, Editura Corint, 2021, 524 pp., ISBN: 978-606-088-020-2.

Volumul de față este o extraordinară istorie a ascensiunii mișcării naziste, ce are la bază relatări directe. Autoarea adună o sumedenie de voci ale unor studenți, politicieni, muzicieni, diplomați, jurnaliști, scriitori, poeți, artiști sau pur și simplu oameni simpli, turiști ce s-au încumetat să călătorească în Germania celui de-al Treilea Reich. Poveștile lor, reunite aici de Julia Boyd și completate de o cercetare istorică minuțioasă, oferă o nouă perspectivă asupra paradoxurilor, complexității, măririi și căderii celui de-al Treilea Reich.

„Germania te invită!”, titlul unei broșuri turistice destinate (nu doar) americanilor, poate fi, chiar și astăzi, un îndemn binevenit pentru un *city-break* sau o vacanță mai lungă. Însă în Germania lui Hitler, o vizită turistică era, mai degrabă, o dovadă de inconștiență sau poate chiar o provocare pentru diverse tipuri de călători: curioși care voiau să vadă cu ochii lor dacă e „chiar așa cum se zvonește”; scriitori și ziariști în căutare de subiecte fierbinți; atleți veniți la „jocurile lui Hitler” sau oameni prinși în jocurile istoriei, ajunși din întâmplare într-o Germanie care insufla mai mult teamă decât încântare.

Volumul *Călători în al Treilea Reich* oferă perspective diferite prin momente disparate surprinse în jurnalele unor necunoscuți sau emoții profunde ieșite de sub penița unor scriitori celebri. Toate oferă imagini despre nazism și transformările profunde prin care trecea Germania acelor ani. Mozaicul de impresii este cu adevărat fascinant și oferă multe lecții de viață pentru cititorii de azi.

Analiza efectuată de Julia Boyd, cercetătoare cu experiență și fost curator al Winston Churchill Memorial Trust, completează fericit istoria acelor vremuri prin pagini în care este tratată problema antisemitismului. Vocea călătorei Cecily Hamilton „reflecta opiniile multora dintre compatrioții ei atunci când încerca să justifice antisemitismul german indentificând invidia ca primă cauză a *Judenhetze* [ura față de evrei]” (p. 95).

Nici vedetele vremii nu au făcut excepție de la înfruntarea comportamentului naționalistilor germani.

„Pe 9 martie 1931, Charlie Chaplin a venit la Berlin pentru a-și promova cel mai recent și de succes film mut, *Luminile orașului*” (p. 101). Deși inițial a fost tratat ca „oaspete de onoare”, curând, „din convingerea greșită că Chaplin era evreu, naștii s-au strâns în fața hotelului [...] și au strigat cuvinte jignitoare. [...] Retorica nazistă și-a găsit ecoul în ziarul național-socialistilor. [...] În fața unei asemenea virulențe împotriva sa, Chaplin a părăsit Berlinul mai devreme decât fusese programat, lipsind de la premiera propriului film” (pp. 101-102).

Tensiunile sociale erau resimțite din plin în toate orașele germane. Rămase văduve, multe doamne își închiriau casele puținilor așa-zii turiști care se încumetau să le treacă pragul. Americanii și britanicii erau bineveniți în Germania, însă francezii erau primiți cu retință și, adesea, sfătuiți (sau chiar somați) să plece la casele lor.

„Dintre toți străinii care învățau la Universitatea din Heidelberg în 1932, niciunul nu ieșea mai mult în evidență decât Milton S. J. Wright, din simplul motiv că era afro-american. [...] Conceptul de „doamne și domni negri cultivați” era o noutate pentru

majoritatea populației. [...] Wright venise la Heidelberg pentru a-și obține doctoratul în economie” (p. 108). Într-o seară, alături de prietenii lui, Wright s-a oprit „la hotelul Europäischer, unde intenționau să ia cina, dar și unde stătea Hitler. Însă Wright fusese remarcat. [...] A fost acostat de două dintre gărzile SS ale lui Hitler, care l-au informat că Führerul voia să-l vadă. [...] „Hitler mi-a pus întrebări despre negrii din Statele Unite”, își aminea Wright. [...] Hitler i-a spus apoi tânărului de culoare că, în opinia lui, „negrii” erau oameni de categoria a treia, sortiți să fie veșnic sclavi” (p. 109). La despărțire, Hitler i-a propus o nouă întâlnire, la München. Urmarea e însă extraordinară:

„Teza de doctorat a lui Wright avea ca temă *Dezvoltarea economică și politica față de indigeni a fostelor colonii germane, 1884-1918*. După ce s-a întors în SUA, a tradus-o din limba germană în engleză și franceză și a trimis-o în Germania. Naziștii au difuzat-o pretutindeni în Europa ca parte a campaniei lor de recuperare a coloniilor africane pierdute. Nu putem să nu ne întrebăm câți dintre ei știau că autorul tezei era o persoană de culoare” (p. 110).

În 1933, când cel de-al Treilea Reich a început să ia avânt, doar jurnaliștii păreau să vadă adevărul și chiar „au încercat să atragă atenția asupra caracterului real al revoluției naziste” (p. 130). Ceilalți, de frică ori din simpatie, își schimbau opiniile. Între cei care apreciau eforturile lui Hitler de a-și ridica țara se numărau inclusiv intelectuali străini: Philip Conwell-Evans, profesor de istoria diplomației la Königsberg, era un susținător al naziștilor. „Era recomandat să-i susții pe naziști” (p. 131), însă nu e clar, conform ultimelor cercetări întreprinse de Karina Urbach, citată de Julia Boyd, dacă Conwell-Evans era cu adevărat pro-nazist sau lucra pentru spionajul britanic.

Pe de altă parte, Vicarul de Chichester, Arthur Duncan-Jones, a călătorit în Germania cu o misiune precisă: a reușit să înțeleagă situația politică încordată și climatul puternic antisemit suficient de bine pentru a-și prezenta raportul în fața Consiliului (pp. 152-153).

Deși populația suferea din ce în ce mai mult, festivalurile erau parte a extravaganței naziste și nu au încetat. De fapt, „pe Bückeberg, un deal scund în apropierea orașului Hamelin, în fiecare an, din 1933 până în 1937, s-a desfășurat un festival unic al recoltei. Când scriitoarea americană Nora Waln le-a spus unor prieteni germani liberali cât de mult își dorea să participe și ea, a fost nedumerită de tăcerea lor stingheră. [...] Ce putea fi mai nevinovat decât un festival al recoltei în pitoreștii Munți Harz?” (p. 162) Evenimentul în sine era nelalocul lui într-o țară în care libertatea era pe cale de dispariție și nu era nici un motiv de sărbătoare.

Au urmat mitingurile naziste de la Nürnberg, în fața cărora spectatorii sau cădeau pradă emoțiilor, sau încercau o repulsie greu de stăpânit, precum scriitorul Robert Byron.

„Indiferent că erau încântați ori oripilați, toți vizitatorii din străinătate erau impresionați de dimensiunile uluitoare ale evenimentului. Marșurile interminabile, răpăitul tobelor, lanternele și torțele aprinse, miile de drapele roșii cu svastica neagră fluturând în vânt – toate erau abil folosite pentru a omagia căpetenia supremă” (p. 175).

„Cel mai cunoscut romancier norvegian, Knut Hamsun, se afla la un alt nivel, atât din punct de vedere al realizărilor literare, cât și ca admirație

față de Germania nazistă.” Laureat cu Premiul Nobel în 1920, „Hamsun a avut, în mod paradoxal, un impact profund și asupra naziștilor, ajungând să fie menționat ca scriitor preferat atât de Herman Hesse, cât și de Joseph Goebbels” (p. 224).

Samuel Beckett „a avut probleme de sănătate pe tot parcursul șederii sale în cel de-al Treilea Reich” (p. 241). Cu toate acestea a îndrăgit Germania și chiar a iubit „eroica Dunăre în Regensburg” (p. 242). Multe alte personalități literare au călătorit în Germania în perioada celui de-al Treilea Reich, de la Albert Camus la Max Frisch sau Sven Hedig.

În 1936 au avut loc jocurile olimpice, cu multe și diferite manifestări ale antisemitismului, chiar dacă mascate. Cu toate acestea,

„competiția sportivă nu a atras atât de mulți vizitatori pe cât speraseră naziștii. Totuși, afluxul străinilor în Berlin fusese fără precedent. [...] Profesorul afro-american W.E.B. Du Bois a scris: «mărturia vizitatorului obișnuit, care nu e vorbitor de germană, la Jocurile Olimpice este mai mult decât lipsită de orice valoare din orice punct de vedere»” (p. 276).

„Călătoria lui Du Bois în Germania ilustrează ambiguitățile care au caracterizat vizitele multor străini în cel de-al Treilea Reich” (p. 279). De fapt, aceasta este ideea centrală a lucrării de față. Bazată pe atente cercetări de arhivă, având o bibliografie impresionantă (de la studii savante, până la memorii și cărți de călătorie) și o listă extrem de utilă a celor mai de seamă călători ce au vizitat Germania celui de-al Treilea Reich, cartea Juliei Boyd este recomandată atât cercetătorilor și studenților în istorie, cât și publicului larg, fiind admirabil scrisă.

DOI: 10.5281/zenodo.8367434

Mihaela Gligor

Gyuszi Sütő, *Am încercat*, Editura Exit, Cluj-Napoca, 2023, 460 p, ISBN 978-606-9091-68-5.

Se spune că pentru a scrie o carte de memorialistică trebuie să atingi un anumit nivel de maturitate intelectuală, să-ți formezi un vocabular adecvat și să surprinzi mereu cititorul cu fapte și evenimente cu care acesta este în măsură să se identifice. Fie că este un volum memorialistic de tip biografic, fie că este tip jurnal, se cuvine ca autorul să dețină harul povestirii și să fie în măsură a istorisi cursiv, ritmic și constant întâmplările la care a fost martor și trăirile sufletești care l-au marcat, încercând mereu să extragă din acestea seva înțelepciunii.

Cartea lui Gyuszi Sütő, *Am încercat*, publicată în limbile engleză, maghiară și română (traducere de Valentin Apostol), are din toate acestea câte ceva. Autorul a reușit, prin cele 36 de capitole, incluzând aici fotografiile de din anexă și lucrările grafice create de artistul plastic Liza Dănilă, să ne facă să reținem alături de el aerul proaspăt al primăverii noastre (copilăria și adolescența din orașul Gherla, tinerețea din timpul studenției de la Cluj) și, mai apoi, maturitatea, când a lucrat ca inginer informatician la Fabrica „Precizia” din Săcele de lângă Brașov și instructor de schi în Poiana Brașov.